

Bodó Csanád¹ – Szabó Gergely^{1,2} – Turai Katalin Ráhel¹

A POLITIKAILAG KORREKT NYELV REGISZTRÁLÁSA BUDAPESTI KOLLÉGIUMI TÁRSALGÁSOKBAN¹

¹ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, ²HUN-REN Nyelvtudományi
Kutatóközpont

*bodo.csanad@btk.elte.hu, szabo.gergely@btk.elte.hu,
turai.rahel@tatk.elte.com*

Bevezetés

A kortárs szociolingvisztika meghatározó fordulata, hogy a nyelv változatainak azonosítása és társas vonatkozásaik leírása helyett azt a kérdést helyezi középpontjába, miként hozzák létre maguk a beszélők a nyelv általuk felismert változatait. E nyelvváltozatokat vagy – az újabb és kiterjesztett terminológiával – regiszterek teremtő folyamatok a nyelvről szóló diskurzusokban alakulnak, és hozzák létre a nyelv és a társas világ közötti kapcsolat szűkebb vagy tágabb modelljeit. Tanulmányunkban egy ilyen modell alakulásmódját elemezzük budapesti egyetemi kollégisták társalgásaiban, és arra keressük a választ, hogy miképpen konstruálják meg a nyugati hatásként értelmezett „politikailag korrekt nyelv” és e nyelv beszélői közötti kapcsolatot.

A politikai korrektség közép-kelet-európai karrierjének feltérképezéséhez első lépésként arról kell szólnunk, hogy a „nyugati” fogalmak hogyan terjednek globálisan. Számos munka foglalkozik a Nyugat- és Kelet-Európa közötti térségben „utazó” politikai és médiadiskurzusokkal (Koobak–Marling 2014, Chojnicka 2015, Gal 2018). Elemzésünkben azonban ahelyett, hogy a nyilvános diskurzusokra összpontosítanánk, a politikai korrektség egyéni értelmezéseit helyezzük előtérbe, és a Budapesten élő egyetemi hallgatók mindennapi beszélgetéseiben vizsgáljuk meg a politikai korrektség fogalmát (amelyet a továbbiakban *píszí* alakban is használunk). Elemzésünk megállapítása, hogy a beszélők a píszire

¹ A kutatás az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tehetséggondozási Tanácsa támogatásával valósult meg. A tanulmány korábbi változata *PC goes East-Central Europe. Enregistering politically correct language in Budapest university dormitories* címmel jelent meg Dick Smakman, Jiří Nekvapil és Kapitolina Fedorova szerkesztésével a *Linguistic Choices in the Contemporary City. Postmodern Individuals in Urban Communicative Settings* című tanulmánykötetben (London: Routledge, 2022. 83–99).

sokszor külső (főként nyugati) tekintélytől származó kényszerként tekintenek, és hétköznapi interakcióik során folyamatosan egyezkednek erről az elvárt beszédmódról. Az egyezkedést az „új” és a „rég”, a „miénk” és az „övék” közötti rekonstrukciós párbeszédként is felfoghatjuk (erről Kelet-Közép-Európára vonatkozóan lásd Bakić-Hayden 1995, Melegh 2006). Emellett a politikai korrektséggel szembeni állásfoglalás az egyéni és kollektív én megkonstruálásának eszközeként is szolgál. A politikailag korrekt nyelv iránti vágy ennek megfelelően a társadalmi hierarchiák modernista újragondolásaként értelmezhető a Deborah Cameron (1995) által „verbális higiénának” nevezett diskurzusok és gyakorlatok révén. E diskurzusok és gyakorlatok során a beszélők igyekeznek „megtisztítani” a nyelvet mindattól, ami eltér a nyelv természetéről és használatáról kialakított elképzeléseiktől (lásd még Cseresnyési 2022a).

A politikai korrektség olyan jelenség, amelynek egyszerre van globális és helyi jelentése. A politikailag korrekt nyelvezet globális értelmezése pízsi-párti nézőpontból a sebezhető csoportok, például a nők, a szexuális, faji és etnikai kisebbségek, valamint a fogyatékkal élők iránti tisztelet és diszkriminációmentesség képzetét foglalja magába (Cseresnyési 2022b). Ez a meghatározás kevés közös pontot mutat azzal, ahogyan a politikai korrektség helyi kritikája definiálja a fogalmat. Ahogy alább bemutatjuk, a helyi kritika a pízsi többek között az őszinte beszéd elhallgattatásának eszközeként értelmezi. Mindkét megközelítés osztja azonban azt a nézetet, hogy a politikai korrektség a nyelvi reprezentációk megváltoztatására tett kísérletről szól; a változtatásra való törekvést pedig univerzalista alapon védik vagy támadják. Ez az univerzalista felfogás a nyelv normatív elméletén alapszik, amely mindkét nézőpontból a korrektség szempontja mentén alakul. Ennek ellenére a politikailag (in)korrekt nyelvnek ezt a feltételezett univerzalizmusát helyi kontextusokban ritkán vizsgálták empirikusan. A legtöbb kutatás a „nyugati” világra korlátozódik, és arra mutat rá, hogy a politikai korrektség értelmezései ellentmondásosak. Ez az ellentmondás a kezdetektől jelen van, azóta, hogy a politikai korrektség – mint arra Cameron (1995) elemzése rámutat – egy önmagában soha nem létező preskriptivista mozgalom ernyőfogalmaként bukkant fel, és ebben az értelmezési keretben választották le az általános társadalmi befogadásra irányuló törekvésekről (Fairclough 2003). Ugyancsak ellentmondásosként értelmezik mint „a ki nem mondott kulturális normák kritikáját”² (Granath–Ullén 2019: 265) és mint arra szolgáló eszközt, hogy többek között „figyelmes és tiszteletteljes személyt jelenítsenek meg, felvázolják a diskurzus kívánatosabb állapotát, [valamint] a kötetlen társas interperszonális kötődés megteremtésére és az ironia eszközeként használják”³ (Wikström 2016: 169). Továbbá a helyi értelmezései annyira eltérőek lehetnek, hogy két olyan egymáshoz földrajzilag és kulturálisan közel álló országban, mint Svédország és Dánia,

² Saját fordítás.

³ Saját fordítás.

szöges ellentét figyelhető meg a fogyatékossgal kapcsolatos politikailag „helyes”, illetve „helytelen” nyelvi gyakorlatok között (Kulick–Rydström 2015).

A következőkben először a posztoszocialista Magyarország Nyugatról szóló diskurzusait, köztük a politikai korrektségről szólókat tárgyaljuk. Ezután elméleti keretünket vázoljuk fel, és Agha (2005/2021) nyomán bevezetjük a hang és a regisztrálás fogalmát. Az azt követő fejezetben röviden bemutatjuk az elemzéshez használt, hétköznapi társalgásokból álló korpuszt és kialakításának módszertanát. Az empirikus eredményeink megvitatása után azt a következtetést fogalmazzuk meg, hogy a budapesti kollégisták a politikailag korrekt nyelvet leginkább mint a tőlük eltérő, negatív tartalmú „más” nyelveként értelmezik. Amikor a beszélő egyén megfogalmazza a pízíivel szembeni kritikáját, ezzel a nyugati modernista projekteket megkérdőjelező egyén bahtyini értelemben vett hangjának konstruálásához járul hozzá.

A modernitás és a politikai korrektség megkérdőjelezése a posztoszocialista Budapesten

A kelet-közép-európai térségben a politikai, gazdasági és kulturális diskurzusok sokszor arról szólnak, hogy egy-egy ország helyzete hogyan viszonyul a „Nyugathoz” (Gal 1991/2018). E diskurzusokat állandó összehasonlítás jellemzi, amely nemcsak az egyes régiókat, hanem a régiókon, sőt országokon belüli területeket vagy társadalmi csoportokat is „nyugati” vagy „keleti” kategóriába sorolja, a láncolatként „egymásba ágyazott orientalizmusok” logikáját követve (Bakić–Hayden 1995). A Balkánnak, és a nyugat-európaiak által „keletiként” lekicsinyelt többi régióknak az egyes csoportjai ugyanezzel a megkülönböztetéssel tartják magukat fejlettebbnek, „nyugatosabbnak” egyéb csoportoknál (Böröcz 2020: 89). A kelet–nyugati tengely mentén kialakított hierarchikus különbséget Melegh Attila (2006: 191) „kelet–nyugati lejtő”-nek nevezi, amely „a »felvilágosulatlan« helyi társadalom megkülönböztetésén és kirekesztésén alapuló identitásalkotás komplex módjaként”⁴ fejt ki hatását. A különbségtétel a nyelvi gyakorlatokban is megjelenik, így a gyűlöletbeszéd elítélése és a politikai korrektség a kelet-közép-európai identitáskonstrukciók részévé válik (vö. Barát 2011a, 2011b), a kulturális elmaradottság koncepciójával összefüggésben.

A magyarországi diskurzusokban a Nyugattal szemben elfoglalt relatív alárendeltségre adott reakciók két ellentétes álláspontba rendeződnek. Ezek az álláspontok a politikai diskurzusoknak az elmúlt tízegynéhány évben végbement jelentős átalakulásával összefüggésben még inkább polarizálódtak. A jelenleg meghatározó politikai retorika a Magyarország és a leginkább az Európai Unió által megtestesített Nyugat közötti polarizált különbségtételen alapul. Ebben a megkülönböztetésben a politikailag korrekt nyelvezet a nemkívánatos nyugati

⁴ Saját fordítás.

befolyás részeként jelenik meg. A kormány retorikája és politikája a nemzeti felsőbbrendűség eszméjére támaszkodik, amely ellenáll a nyugati – részben nyelvi – elvárásoknak. Ezzel szemben a zsugorodó politikai ellenzék a nyugati intézményekben szövetségest és védelmezőt lát, és a kívánatosnak tartott jövőt a „felzárkózás” kategóriája mentén értelmezi (Gille 2010, Böröcz 2020).

Magyarországon a politikai korrektség fogalmától elválaszthatatlan az az elképzelés, hogy a jelenség Nyugatról származik. Hazai megjelenésére ennél fogva a Nyugat általános befolyásának jeleként tekintenek, és a politikailag korrekt nyelvhasználattal szembeni elvárás nyugati orientációhoz kötődik. Ebből adódóan sokan a progresszivitás mutatójaként üdvözlik, még akkor is, ha nem nevezik politikai korrektségnek. Ugyanakkor mindazok, akik negatívan viszonyulnak azokhoz a hatásokhoz, amelyeket a Nyugatról a posztoszocialista régióba irányulónak érzékelnek, e kritikus hozzáállást a külső elvárásaként értelmezett pízsi-re is kiterjesztik (Kováts 2017: 7, 66). Magyarországon és általában a kelet-közép-európai régióban a rasszizmus és főképp a romákkal szembeni előítéletek, valamint a szexizmus és a nemi kérdések azok, amelyek körül a Nyugatról mint mintáról vagy elvárásait erőszakosan érvényesítő aktorról szóló diskurzusok kialakultak (Woodcock 2011, Gal 2018). Elemzésünkben olyan interakciókat vizsgálunk, amelyek során a Nyugat reprezentációi a politikai korrektségről szóló metadiskurzusokon keresztül jelennek meg. Adataink szerint a nem és a szexualitás kérdései messze a legtöbbet tárgyalt téma a kollégiumi hallgatók körében a politikai korrektséggel kapcsolatban, összehasonlítva a faji vagy etnikai hovatartozás, a fogyatékoságok és a vallási kisebbségek témájával.

Annak a megközelítésnek az illusztrációjaként, hogy a politikai korrektség a Nyugat kényszerítő erejeként hat, először egy olyan beszélgetést idézünk, amely kifejezetten a „Németországból és az Egyesült Államokból importált liberalizmust” veszi célba, itt a politikai korrektség egyik ritkábban előforduló témájával, az etnicitással összefüggésben. Az 1. részlet az egyik csoportos interjúnkból származik, amelyet három férfi egyetemistával készítettünk, akik az interjú idején kollégiumi szobatársak voltak. Miután a beszélgetőtársak a *cigány* kifejezést *politikailag nem korrekt*-nek és a *roma* kifejezést *pízsi*-nek nevezik, egyikőjük megjegyzi:

1. részlet

Mer ott tartunk, hogy ez Németországban, ott zajlik ez a liberalizmus, ami Amerikából importáltak, és ők meg az Entschuldigungukban tartanak még mindig, mert nem lehet rámondani arrafele, hogy cigány, mer akkor meg „holokauszt”, és akkor „úrsten”, és „megint ott fogunk tartani”. Ez bullshit, ez nem igaz.

Az 1. részletben az egyik egyetemista védelmébe veszi a *cigány* etnonimát, azzal érvelve, hogy a nyugati követelések, amelyek a politikailag korrekt *roma* használatát tartják csak elfogadhatónak, eltúlozzák a szavak veszélyességét. A politikailag korrekt nyelvhasználatról szóló magyar diskurzusok, mint amilyeneket az egyetemisták beszélgetéseiben elemzünk, nemcsak reflektálnak a kelet–nyugati lejtő (Melegh 2006) képzetére és Magyarországnak az ezen a lejtőn elfoglalt helyére, hanem reprodukálják is ezt az elképzelést. A politikai korrektség konkrét jelentéseivel ellentétben azonban a „politikai inkorrektség” jóval kevésbé bír konkrét konnotációkkal. Ha a politikailag korrekt nyelvezet nyugatról importált dolog, akkor ebből logikusan következne, hogy a politikai inkorrektség magyarabb, hitelesebb és őszintébb. Mint rámutatunk, ez sokszor az alapértelmezett pozíció; az, ami jelöletlen, természetes vagy normális, olyasmi, amit a beszélők magukról feltételeznek. Ellentmondásos, de a külföldi antirasszista diskurzusokkal szembeni kritikájának kifejtése során a beszélő mind német (*Entschuldigung*), mind angol (*bullshit*) nyelvi erőforrásokra támaszkodik, és ezzel az őszinte és „igaz” beszéd mellett érvelve magát egyben ékesszólónak, műveltnak és idegen nyelvekben jártasnak mutatja.

Elméleti keret: hang és regisztrálás

A helyi és a nyugati világ közötti különbségtétel elválaszthatatlanul magában foglalja azon beszédmódok szociolingvisztikai megkülönböztetését is, amelyek e társadalmi világokhoz kapcsolódnak. A beszédmódok és a világok közötti kapcsolatot nem univerzalista ideológia felől közelítjük meg, amely a „nyelveket”, például a politikai korrektséget, a társadalmi élet statikus kulturális tipizálásaihoz, esetünkben a nyugati világhoz társítja. Ehelyett Aghát (2003, 2005/2021) követve hasznosabb, ha a beszédmódok és a beszélőtípusok közötti kapcsolatot a beszéd sajátos és eltérő kulturális modelljeiként képzeljük el. Mindegyik modell heterogén társas hatókörökre, azaz személyek csoportjaira korlátozódik, két ember véletlen találkozásától egészen a tömegmédiá-felületek lehető legnagyobb közönségéig. A modellek ezekben a hatókörökben alakulnak ki, és eseményről eseményre dinamikusan változva alakulnak, amíg egyes hatókörökben magától értetődő tudásként el nem ismerik azokat (Mortimer–Wortham 2015). Egy-egy modell metapragmatikailag vezérelt kialakulását és elterjedését Agha regisztrálásnak nevezi. Ezt olyan folyamatként határozza meg, amely során „a beszélés elkülönült formái mint beszélői tulajdonságok jelölői válnak társadalmilag felismerhetővé (vagy regisztrálttá) a nyelvhasználók egy-egy csoportja számára” (2005/2021: 142). A regisztrálás indexikus folyamatokon keresztül történik, és egy olyan széles körben ismert és konvencionizált regisztert eredményez, amely rendszerint a beszélőtípusokhoz és azok attribútumaihoz kapcsolódó, valamint azokat konstituáló beszédformák elkülönült halmaza (Dong 2010, Johnstone 2016, Kocsis 2018).

Nem minden modell regisztrálódik azonban. A beszéd kulturális modellje nagyjából egy adott hatókörre korlátozódik, ahol a résztvevők olyan, egymással kontrasztot alkotó beszédformákat és egymással kontrasztot alkotó beszélői típusokat kapcsolnak össze, amelyek felismerhetőek azon csoport tagjai számára, akik éppen ezt a hatókört alkotják (Agha 2005/2021, Wortham 2005). Ezek a beszélői típusok vagy „karakterológiai figurák” (Agha 2003: 243) a *székely* (Szabó–Bodó 2020) vagy *csángó* (Bodó–Fazakas, megjelenés előtt) beszélőtől a *heterós meleg férfi*-ig (Kőszegi 2022) terjedhetnek, hogy csak néhány újabb példát említsünk a honi szakirodalomból. A beszélőtípusokat megkülönböztetett hangjukról ismerik fel. A bahtyini értelmezés szerint a hang nem a beszélő személy attribútuma, hanem egy személy textualizált konstrukciója, vagyis „a beszédben megjelenített figura” (Agha 2005/2021: 143). Ez azt jelenti, hogy minden társadalmi eseményt többféle figura népesít be, akik vagy a jelenlévők pozíciójából beszélnek, vagy „más” beszédének adnak hangot (Bahtyin 2007).

Agha (2005/2021) szerint háromféle hang létezik; az első kettő az, amit Bahtyin egyéni hangoknak nevezett. Ezek egyrészt a névtelen hangok, amelyekben nincs életrajzi utalás a beszélő személyére, másrészt a néven nevezett egyének hangjai, amelyek a személydeixisek használata révén életrajzi személyként azonosíthatók. A harmadik típus a társas hangoké. Ezek ugyancsak kétféleképpen lehetnek: regisztráltak vagy nem regisztráltak attól a társas hatókörtől függően, ahol egy társadalmi csoport jellegzetes beszéd módjaként ismerik fel őket. Ha a társas hatókör nem korlátozódik a beszélők csoportja közötti egyszeri találkozásra, akkor a társas hang úton van a regisztrálódás felé.

A politikai korrektség Magyarországon már regisztrálódott társas hang. De mint Gal (2018) rámutat, nem elég azonosítani a regisztrálási folyamatokat; azt is meg kell vizsgálnunk, hogyan és milyen hatásokkal történnek ezek. Ráadásul a „sikeres” regisztrálással való foglalatosság eltereli a figyelmet a beszéd azon kulturális modelljeiről, amelyek nem annyira elterjedtek. Továbbra is látható, hogy ez utóbbi modellek jelentik azt a háttérrel, amely előtt minden más modell regisztrálódik, és hogy az ilyen háttérfolyamatok döntő fontosságúak annak megértéséhez, hogy a mindennapi interakciókban hogyan alakulnak ki a különböző társas vagy egyéni hangok közötti kontrasztok. Mivel mind a hangadás (vagy kihangosítás), mind a regisztrálás a karakterológiai figurák közötti kontrasztok függvénye, a politikai korrektség vizsgálata elválaszthatatlan azoktól a diskurzusoktól, amelyekben a politikai korrektség a negatív értékelés metapragmatikai folyamatainak van kitéve. E negatív értékelés a politikai korrektségre mint az egyéni hangok hallhatóvá tételének akadályára hivatkozik. E tanulmány elemző részében arra összpontosítunk, hogy miként mozgósítják a beszélők a politikai korrektség regisztrálását annak érdekében, hogy egy beszéd módot összekapcsoljanak a „liberális” karakterológiai figurával az autenticitás és a nyugati típusú modernizáció közötti feszültség feloldására tett erőfeszítéseik során. Elemzésünkben rámutatunk arra, hogy a politikailag korrekt és nem korrekt nyelv két

pólusa különbözőképpen jelent meg az interakciókban. Míg az előbbi a liberális demokráciák „nyugati” értékeihez igazodó karakterológiai figura társadalmilag elismert és megerősített hangjává vált, addig a politikailag inkorrektnek számító megnyilatkozások többnyire egyéni hangként jelentek meg anélkül, hogy egy beszélői típus karakterológiai figuráját indexálták volna.

Az 1. részletben idézett interjú adott pontján politikailag korrektként regisztrált hangok jelentek meg. Az *Entschuldigung*, a *holokauszt*, az *úristen* és a *megint ott fogunk tartani* kifejezéseket az interjúalany olyan figurához tartozóként idézi, akivel nem tud egyetérteni. Ez a figura jellegzetesen nyugati (német vagy amerikai), miközben a beszélgetés témája a magyarországi romák voltak. A politikailag korrekt hang így idegenként regisztrálódik, amely Magyarországon is teret nyer. Ezzel a társadalmi hanggal szemben a névtelen hang a részletben egy olyan magyar beszélőé, aki *cigány*-ként nevezne meg valakit *roma* helyett. Az interjúalany egy számára visszatetsző folyamatot azonosított, amely során Magyarország a nyugati típusú diskurzus irányába történő átalakuláson megy keresztül (lásd Gal 2018). Narratívája szerint egy német vagy magyar liberális az, aki az etnikai címkeknek olyan túlzott jelentőséget tulajdonít, amely akár a holokausztot (vagy a felé vezető utat) is felidézi. A keleti–nyugati különbségtétel egyértelmű abban a megjegyzésében, hogy *nem lehet rámondani arrafele, hogy cigány*, vagyis el-lentétben Magyarországgal, ahol – feltételezése szerint – a cigány nem számít sértésnek. A politikai korrektség tehát tipikusan nyugatiként értelmeződik. Ugyanakkor a beszélő saját (látszólag autentikusnak tűnő) álláspontja nem regisztrálódik helyi társas hangként. Sőt, hogy véleményét igazságként erősítse meg, az amerikai populáris kultúrából származó kifejezést, a *bullshit*-et használta saját hangjaként.

Adatok és módszertan: a Budapesti Egyetemi Kollégiumi Korpusz

A hétköznapi társalgásokban regisztrált beszédmodok vizsgálatához a Budapesti Egyetemi Kollégiumi Korpuszt használtuk (Bodó és mtsai 2017). A korpusz 20 órányi lejegyzett, annotált és anonimizált társalgást tartalmaz. A hangfelvételeket és lejegyzésüket szinkronizáltuk egymással. Ezeket a társalgásokat 2015 és 2017 között kollégiumi szobákban rögzítették maguk a résztvevők, akik Budapesten lakó, de eredetileg vidékről érkező egyetemi hallgatók voltak. Az egyetemi hallgatók társadalmi rétegződése a lakhatási helyzetükben is megmutatkozik: az al-bérleti költségek miatt a diákok jelentős része a lényegesen olcsóbb, de zsúfolt kollégiumokban lakik, ahol magánéletre csak korlátozottan van lehetőségük. A legtöbb szobán három vagy négy azonos nemű diák osztozik. A szobatársak, amikor beköltöznek, még nem feltétlenül ismerik egymást, de a napjaik jelentős részét együtt töltik a szobájukban.

Az adatgyűjtés a következőképpen zajlott. Társkutatóink (szociolingvisztikai kurzusokon részt vevő hallgatók) a kollégiumok széles köréből toboroztak

részvevőket. Az elv az volt, hogy a beszélgetéseket a résztvevők a kollégiumi szobájukban rögzítsék külső megfigyelő jelenléte nélkül. Az egyes szobák lakói írásbeli beleegyezést adtak, amelyben vállalták, hogy mindenkit, aki belép a szobába, tájékoztatják, ha felvétel készül. A hangfelvételhez a mobiltelefon-készüléküket használták. Így legalább 3 órányi hangfelvételt gyűjtöttünk össze minden egyes (többnyire azonos nemű), két–négy diákból álló csoporttól. A 19 és 24 év közötti résztvevők száma összesen 56 fő volt, ebből 34 fő nő és 22 fő férfi. Különböző kollégiumok összesen 16 szobájából kaptunk anyagot, amelyekből egymásfél órát választottunk ki a végleges korpusz összeállításához (további leírás-hoz l. Bodó és mtsai 2019).

A felvételek elkészítését követően a társutatók félig strukturált fókuszcsoportos interjúkat is készítettek a diákokkal. Ezekben az interjúkban arra kérték a résztvevőket, hogy beszéljenek kollégiumi életükről és nyelvi gyakorlataikról, valamint mondják el véleményüket néhány rövid szövegről, amelyek a közelmúltban történt eseményekről szólnak, és szexuális visszaélésekkel kapcsolatos magyarországi ügyekkel, a Budapest Pride felvonulással, valamint romák ellen elkövetett bűncselekményekkel foglalkoztak. Ezekben a fókuszcsoportos beszélgetésekben, különösen az utóbbi témákkal kapcsolatban az interjúalanyok külső elvárásként regisztrálták a politikailag korrekt beszédmodot. A következő fejezetben azt mutatjuk be, hogy ezek az elvárások a diákok hétköznapi társalgásai-ban folyamatos diszkurzív egyezkedések tárgyát képezik.

Elemzés: elhalkulástól a helyesség kihangosításáig

A politikailag nem korrekt nyelv, hasonlóan bármely obszcenitáshoz, többféleképpen is működhet. A diákok által rögzített beszélgetésekből az rajzolódott ki, hogy ez a nyelv a csoporton belüli szolidaritást jelzi, különösen férfiak között. A politikailag nem korrekt nyelv a konfrontatív durvaságot testesítette meg, amelyet jellemzően a tanulatlanság, az alulképzettség jelének, de egyben férfiasnak is tekintettek. A kollégisták néha megdorgálták egymást, amiért nem voltak politikailag korrektek, sokkal gyakrabban azonban figyelmen kívül hagyták, sőt megbecsülték egymásnak a sebezhető csoportokra irányuló, nyíltan lekicsinylő megjegyzéseit. Ebben az elemzésben olyan idézeteket mutatunk be, amelyek a pozitív és a negatív reakciók teljes skáláját szemléltetik az elhalkulástól a politikai korrektség kihangosításáig és regisztrálásáig. A 2. részlet a politikai korrektségre való hivatkozás hiányát illusztrálja. A két beszélgetőpartner, Olívia és János heteroszexuális párt alkotnak, akiknek megengedték, hogy egy szobában lakjanak, ami ritka kiváltság a kollégisták körében. A társalgásrészlet kezdetekor Olívia segített Jánosnak felidézni egy korábbi utazását.

2. részlet

Olívia: *Horvátország. Szerbia.*

János: *Jaj!*

Olívia: *Koszovónak mentetek?*

János: *De jó, most megálltunk benzinkúton Szerbiába, ahol a cigánykurvák jöttek kéregetni.*

Olívia: *Tök mindegy, ott voltál. Több órát töltöttél ott.*

János: *Jaj, nem volt wifi sehol se.*

Olívia: *Koszovóba volt- Koszovón keresztül mentetek?*

[...]

János: *De valami izével, valami buzival táncoltam, nem? Vagy hogyan volt?*

Olívia: *Nem a csajjal?*

János: *Fú, ja nem, aki ig- de, de, de, a buzit kellett odébb löknöm, és azzal a- a zsírdisznával kellett (.) izélnem, táncolnom.*

Olívia: *Áh tudom, együnk sütit!*

Ez a részlet a cigányellenesség és a szexizmus (*cigány kurvák*), a homofóbia (*buzi*), valamint az újabban *fat talk*-nak nevezett, a nem normatívnak tekintett testalkatot pellengérré állító beszéd mód (*zsírdiszná*) gyakran regisztrált hangjait tartalmazza. A sztereotípiák keresztezik egymást, mivel a zsírdiszná egyértelműen nőt jelöl (Olívia *csaj*-ként utal rá). Ezek olyan becsmérlő kifejezések, amelyeket János vélhetően nem engedett volna meg magának formálisabb környezetben. Ráadásul mindezeket a kifejezéseket egy olyan régióhoz, a Balkánhoz kötődően használta, amely sztereotipikusan a Magyarországhoz képest elmaradott Keletet jelenti (vö. Todorova 1997). A Balkán ebben a párbeszédben veszélyes és kalandos helyként jelent meg, ahol mindezek a karakterek jelen voltak, mégpedig visszataszító ábrázolásban, és ezzel anyagot szolgáltatva a történetmeséléshez. Ráadásul ezek a szereplők mindig a Jánostól eltérő, negatív „más” szerepét töltik be; olyan kontrasztív háttérrel alkotva, amellyel szemben férfiasnak és heteronormatívnak mutathatta magát. Az a tiszteletlen bánásmód, ahogyan kezelte őket (mind a múltban, mind a társalgás során), hozzájárult nemi identitáskonstrukciójának megerősítéséhez. Az etnonacionalizmus és a férfiként kódolt agresszivitás megnyilvánulásai itt egymást erősítették. A történet mégsem bontakozott ki teljesen. Valószínűleg a pár nem először beszélte meg, így most hamar túlléptek rajta. Olívia kommentár nélkül hagyta János utolsó mondatát, és témát váltott. A politikailag nem korrekt hang ebben az esetben nem regisztrálódik, hanem gyorsan elhalkul, és nem válik explicit metanyelvi kategóriává.

A következő részletek elemzése során azt mutatjuk be, hogy a korpuszunkban milyen különböző módon történt a politikailag korrekt nyelv regisztrálása. A 3. részlet azt szemlélteti, hogy ennek a szemiotikai folyamatnak a tényleges megvalósulása hogyan funkcionál a humor forrásaként. A beszélgetés kontextusa az, hogy a kollégiumban nem működött a vezeték nélküli internetkapcsolat, és az egy

szobán osztozó három férfi azon kezdett viccelődni, hogy mit kellene tenniük a Kovács családi néven emlegetett rendszergazdával.

3. részlet

Szabi: *Ez van srácok, szóval lehet Kovács- menjél le és (nevetve: törd be Kovács ajtaját, hogy csinálja már meg, a kurva anyját, az teljesen jó lesz)./*

Ádám: */Hát ennyi.*

Szabi: *Nézd. (.) Szolidan és pízín ordítsuk azt, hogy „csinálj magadnak kistestvért”!*

Ádám: *(nevet) Mm:*

Gábris: *Vat?*

Szabi: *(nevetve: De mégse kiabálhatod, hogy „baszd meg a kurva anyádat”).*

Ádám: *(nevetve: Na ugye).*

Gábris: *Ez van.*

Ádám: *(nevetve: Hát ugye).*

Szabi az első sorban Kovács játékos fenyegetését vizionálta az internetkapcsolatukkal kapcsolatos problémák orvoslása érdekében, és ez a fenyegetés egy közkeletű obszcenitás (*a kurva anyját*) megidézését is tartalmazta. Ezt követően Szabi a vízióját egy nem szokványos módon történő felszólítás elképzelésével folytatta (*csinálj magadnak kistestvért*). Ezt a hangot *szolid*-nak és *pízí*-nek értelmezte. Ádám nevetésben tört ki, míg a felszólítás érthetetlen volt Gábris számára, aki nem ismerte fel a Szabi által kihangosított társas figurát. Ezután Szabi tisztázta, hogy a szójátéka egyszerűen *baszd meg az anyádat*-ként fordítható le. Ebben a részletben a politikai korrektség nem marginalizált társadalmi csoport tagjáról szól, mint ahogy azt később látni fogjuk. Sokkal inkább egy társadalmi tabuhoz, vagyis a valakivel szembeni, obszcenításokkal kifejezett haraghoz kapcsolódik, amelyet szintén olyanként azonosítanak, amit nem lehet megtenni. A politikai korrektség regiszterét és a vele kapcsolatos jelentéseket a beszélgetőtársak diszkurzív egyezkedés alá vetették, és a Szabi által kihangosított újonnan kezdeményezett regisztrálást a többiek utolsó megnyilatkozásaikkal elfogadták.

A 4. részlet a hallgatóságra tervezés (Bell 1984) hatásait szemlélteti, vagyis azt, hogy a beszélők hogyan igazítják beszédjüket a különböző közönségekhez, vagy Agha kifejezésével élve, a társas hatókörökhöz. Egy késő esti órán a résztvevők egy virális videós geogról beszélgettek, amelynek a címe *Black Salami* ('fekete szalámi'), és amelyben az előadó egy fekete férfi. Andor, aki felvetette a témát, azt javasolta, hogy mindannyian nézzék meg együtt a videót, még akkor is, ha a szobatársai az interakció egy korábbi szakaszában mindketten kifejezték, hogy le szeretnének feküdni aludni.

4. részlet

Andor: *Ismeritek azt a videót, hogy Black Salami?*

Balázs: *(nevetve: Nem, de nagyon jól hangzik).*

Andor: *Elmesélhetem vagy megmutathatom holnap.*

Balázs: *Inkább mutasd meg!*

Andor: *Biztos?*

Balázs: *A:- biztos. Bár- bá- bár- bár nem tudom. Valahogy azér kulcs-
szavakat emelj ki belőle!*

Andor: *Ne:m, szeretném, hogy meglepetés legyen, szóval dönts el, hogy
elmondjam az egészet vagy inkább megmutassam holnap.*

Vince: *Hö.*

Balázs: *Ez olyan dolog, ami miatt törölni kéne az egész idáig- eddigi felvételt?*

Andor: *Nem, dehogyis, semmi miatt nem kell, itt szókimondás van, én nem
vagyok hajlandó cenzúrában részt venni.*

Balázs: *Mhm, akkor inkább mondd el, én félek. [...]*

Andor: *Szóval én ne- én nem vagyok hajlandó részt venni, ha akarják,
majd ki- kivágják, de én nem fogok- a pofámat befogni azér, érted.*

Balázs: *Ne, nem kell. Mo- mondd mi az a black szalámi, (nevetve: most
már érdekel).*

Andor: *Tényleg elmondjam? A: csávó- vagy figyelj, itt van a net, beírom és
megmutatom./*

Balázs: */Te tudod mit, holnap mutasd meg, most/*

Vincze: */Hallod, inkább meséld el, és holnap megnézzük.*

Balázs: *Most már alváshoz ide nem/*

Andor: */De ha elmesélem, nem biztos, hogy lesz kedvetek megnézni.*

Balázs: *Sőt, ebben egészen biztos vagyok, [azért mondtam].*

Andor: *[Na mindegy], elmondom, oké? Az a lényege/*

Balázs: */Ah:.*

Andor: *Egy nigger csávó természetesen, de: nincs semmi bajom a nig-
gerekkel, (nevetve: nehogy ez így jöjjön le). És akkor ilyen tudósok
ott nézik, hogy ott tudod, ott benn van, ahogy szokták a tudósok
ilyen üvegszobából vagy miből nézni, vagy nem tudom, csak ilyen
vicc a felvétel, tudod.*

Az arról való egyezkedés során, hogy megnézzék-e a videót Andor beszámolója nélkül, Balázs úgy értelmezte a történet elmesélésének ajánlatát, mint ami ronthatja a beszédük rögzítésének és a hangfelvétel kutatóknak való átadásának sikerét. Andor hevesen ellenezte ezt az értelmezést, amely akadályozná az ő előadását, mivel megnyilatkozása szerint a videó történetének el nem mondása a szólásszabadság korlátozása volna. Az *itt* deiktikus kifejezés alkalmazásával az állítást a tényleges beszélgetőtársak társas hatókörére korlátozta. Andor a csoportjának a kényes vagy kínos témákhoz való viszonyát *szókimondás*-ként

reprezentálta; az erre a beszédmódra való utalás egy olyan karakterológiai figurát idézett meg, akihez Andor szándéka szerint a beszélgetőtársaknak pozitívan kellene viszonyulniuk. Andor egy társas hang tekintélyére támaszkodik, amely azonban nem regisztrálódott. Más szóval nem lehetett biztos abban, hogy ezt a figurát az interakcióban részt vevő összes személy tekintélyként ismeri el. Ezért a továbbiakban a szavai cenzúrázása ellen foglalt állást, azzal, hogy a cenzúrát az egyéni hangja hallhatóvá tételének visszatartására tett kísérlettel vádolja (*nem fogok a pofámat befogni azér*). Ez az implikáció gyakran szerepel a politikai korrektség kritikájában (Allan–Burridge 2006: 101, Granath–Ullén 2019: 269). Emellett a posztoszocialista világban ez a kritika azzal a benyomással társul, hogy az EU-n belül az egyénnek, „miközben távolságot tart az autenticitás értékkel való felruházásától, valaki másnak kell tettetnie magát ahhoz, hogy legitim résztvevőként fogadják el”⁵ (Gille 2010: 23).

Amikor Andor elkötelezte magát az őszinte beszéd mellett, az ellentétes beszédmódot az elképzelt kutató karakterológiai figurájával, a tipikusan „progresszív”, politikailag korrekt, „nyugati” orientációjú beszélővel kapcsolta össze. Ez a figura olyan regisztrált társas hangon beszél, amely összeegyeztethetetlen Andor egyéni hangjával. Ennek az egyéni hangnak a hitelességét diszkurzívan a fent említett szlenges *a pofámat befogni* kifejezés használatával konstruálta meg. Miután a többiek egyetértettek a „cenzúrázó” figurával szembeni tiltakozásával, Andor folytatta a történet elmesélését és a videó szereplőjét *nigger*-ként megnevezve vezette be. Ezután nevetve élt azzal a retorikai eszközzel, amely a *nincs semmi bajom* a... fordulattal kezdődik és egy marginalizált társadalmi csoport nevével végződik (vö. Chiang 2010). E retorikai eszköz célja, hogy a beszélő saját hangját eltávolítsa egy társas hangtól, jelen esetben egy rasszista személy hangjától. Ez a politikai inkorrektiségre vonatkozó álláspont akkor is jelen van, amikor Andor felvázolja a jelenetet, amely során a videó szereplőjének rasszista dehumanizálása kereszteződik a viccként értelmezett szexuális tárgyiasítással. A politikai inkorrektiség eszméjéhez kapcsolódó szexuális és rasszista obszcenitásokon keresztül a maszkulinitás is megerősödhetett ezekben a beszélgetésekben (lásd Szabó 2018, Bodó és mtsai 2019). Akárcsak a korábbi részletekben, itt sincs ellenvélemény a politikailag inkorrekt állásponttal szemben. Ebben a társalgásban, amelyet a hallgatóságra irányuló tervezés alakulása vezérelt, a politikai korrektségre való hivatkozás arra szolgált, hogy különbséget tegyen a beszélő egyéni hangja és a vele szemben álló másik regisztrált társas hangja között. A két hang szembeállításával Andor hangsúlyt volt képes helyezni arra a hangra, amelyet saját autentikus hangjaként kívánt beállítani.

Az 5. részletben szereplő megnyilatkozások kontextusa és a beszélgetőtársak között zajló tevékenység nem teljesen világos, de az biztosan tudható, hogy

⁵ Saját fordítás.

a résztvevők éppen egy közel-keleti lány közösségimédia-profilját tekintették meg. Ádám és Gábris figyelmeztették Szabit a politikailag nem korrekt megnyilatkozása miatt, aminek hatására Szabi később különbséget tett a politikai és a matematikai helyesség között.

5. részlet

Ádám: *De szerintem ez nem pízsi, hogy (nevetve: csak azért me jordániai és tizenöt éves, akkor má gyereke van, bazmeg).*

Szabi: *Nem, azt tudjuk, hogy (nevetve: jordániai, és gyereke van. Ebből gondolom, hogy tizenhat éves, mer csak egy van neki).*

Gábris: *A: biztos, tiszta pízsi.*

Ádám: (nevetve: *Szerintem ez se pízsi).*

Szabi: (nevet) (nevetve: *Ez mé-, de matematikailag helyes).*

Az első idézett sorban Ádám vitát kezdeményezett Szabi megnyilatkozásáról az említett jordániai és feltételezetten tinédzser lány kapcsán, akinek gyereke született. Szabi ezután pontosította feltételezését: azzal érvelt, hogy a lánynak azért kell tinédzsernek lennie, mert jordániai, és csak egy gyermeke van. Ebben az érvelésben az életkorra, a rasszra és a nemre vonatkozó előítéletek keresztezték egymást. Míg Gábris reakciója egyértelműen ironikus, addig Ádám kifejezetten hiányolta a politikai korrektséget Szabi üzenetéből. Előző részletünkkel ellentétben ebben a beszélgetésben a politikailag korrekt nyelv regisztrálása és legitim beszédmódként való elfogadása szintén belső igénynek tűnik. Ennek ellenére Ádám nem érvelt az ellen, ami szerinte tiszteletlenség (nemi, korelvű és/vagy faji megkülönböztetés) Szabi megjegyzésében. Ez arra utalhat, hogy a politikai korrektségre való hivatkozás elsősorban egy társas hang megjelenítését célozta, nem pedig a társadalmi egyenlőtlenségek elleni világnézet kifejezését. A megnyilatkozások egy részét nevetés követte, ami szintén utalhat arra, hogy egyetértettek Szabi gondolatainak logikájával. A nevetés és az utolsó sor együttesen teremtett különbséget politikai és matematikai helyesség között, ezáltal hangot adva a politikai korrektség kritikájának. Ebben a társalgásban a politikai korrektség tehát olyan regisztrerként értelmeződik, amely elhomályosítja a valódi, matematikailag értelmezhető helyességet. Ahogy Jonsson, Franzén és Milani (2020: 3) fogalmaz, a humor többek között „olyan diszkurzív eszköz lehet, amellyel a társadalmi rendet lehet érvényesíteni”.⁶ Ebben az értelemben a politikai korrektség regisztrálása és értékelése a nemi identitások és a hatalmi viszonyok (re)konstruálásának platformjaként működik.

⁶ Saját fordítás.

Következtetések

E tanulmányban azt tárgyaltuk, hogy a politikailag korrekt nyelvet hogyan regisztrálják a Budapesten tanuló egyetemisták. Kollégiumi szobákban folytatott beszélgetésekből származó adatainkra támaszkodva amellett érveltünk, hogy a politikai korrektség mint társadalmilag elismert hang nyugati és progresszív karakterológiai figurát indexál, miközben ezt a beszélőt gyakran vádolják őszintétlenséggel. Adataink a sérülékeny csoportokra vonatkozó pejoratív beszéddel kapcsolatos lehetséges értékelések széles skáláját mutatták, leginkább a nők és a melegek kapcsán, míg ritkábban másokhoz, például a romákhoz és a színesbőrűekhez kötődően. Egyes esetekben az általában rasszistának, szexistának és homofóbnak bélyegzett kifejezéseket egyáltalán nem kommentálta a társalgás egyik résztvevője sem (2. részlet), míg másutt a beszélő kötelességének érezte kijelenteni, hogy nincs előítélete a sértő módon megnevezett embercsoporttal szemben (4. részlet). A politikai korrektségről gyakran egyezkedtek ezekben a beszélgetésekben: például egy nem szokványosan obszcén kijelentést eufemizmus miatt pízsziként regisztráltak (3. részlet); egy másik esetben egy serdülő jordániai lányról tett megfigyelés helyességét vitatták meg a matematikai (és ennél fogva racionális) korrektségnek a pízszivel ellentétes kategóriáját alkalmazva (5. részlet).

Összességében azt találtuk, hogy e hétköznapi beszélgetések résztvevői nem támaszkodtak a politikai korrektség közös definíciójára, bár a globálisan jelen lévő nyugati normákról alkotott elképzelésekre reflektáltak. Láthatóvá vált, hogy a vizsgálatunkban részt vevő egyetemisták tisztában voltak a politikailag korrekt nyelvhasználat normáival, azonban többnyire elutasították ezeket a normákat. Még ha meg is kérdőjelezték az elutasítást, nem vettek részt a társadalmi egyenlőtlenségek érdemi kritikájában, amikor egymással beszélgettek. Ebből adódóan megállapítottuk, hogy a politikai korrektség körüli egyezkedések a vizsgált hétköznapi interakciókban elsősorban a nyugati és modernitáshoz kötődőként azonosított társas hangokkal szembeni támogató vagy kritikus viszony kifejezésére szolgálnak. A pízszivel szembeni nem támogató álláspontjukkal a vizsgálatunkba bevont budapesti egyetemisták önmagukat úgy konstruálták meg, hogy az ellenálló, nem nyugati, heteronormatív és maszkulin figura hangját erősítették fel. A politikailag korrekt nyelv ekképp mások társas hangjaként regisztrálódik. Következésképpen a pízsi az általunk vizsgált csoportokban nem integrálódott a kelet-közép-európai diákok egyéni hangjával, és nem vált személyes politikai projektjükké.

Elemzésünkben arra mutattunk rá, hogy a modernitás „nyugati” és liberális koncepciójának része az olyan nyelv iránti vágy, amely a sebezhető egyénekről és csoportokról nem beszél negatív kifejezésekkel. A szociolingvisztika újabb fordulata kiemeli a globálisan terjedő fogalmak helyi értelmezéseiről szóló elemzések szükségességét. Adataink alátámasztják, hogy a magyar kontextusban a

politikai korrektség gyakran külső kényszerként, a „Nyugat” elvárásaként értelmeződik. A politikailag korrekt nyelv Janus-arcú jelenségnek tekinthető abban az értelemben, hogy e beszédmódra támaszkodva lehet felerősíteni egy felvilágosult figura hangját, miközben maga a hang a valóság elhallgatásának eszközeként regisztrálódik.

Irodalom

- Agha, A. 2003. The social life of cultural value. *Language & Communication* 23/3–4: 231–273.
- Agha, A. 2005/2021. Hang, alaphelyzet, regisztrálás (Voice, footing, enregisterment). *Journal of Linguistic Anthropology* 15/1: 38–59. Ford. Jani-Demetriou Bernadett. *Replika* 119–120: 141–170.
- Allan, K. – Burrige, K. 2006. *Forbidden Words. Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bahtyin, M. M. 2007. *A szó a regényben*. Ford. S. Horváth Géza. Budapest: Gond-Cura Alapítvány.
- Bakić-Hayden, M. 1995. Nesting orientalisms. The case of former Yugoslavia. *Slavic Review* 54/4: 917–31.
- Barát, E. 2011a. Queer in Hungary. Hate speech regulation and the queering of the conduct/speech binary. In Downing, L. – Gillet, R. (eds.): *Queer in Europe. Contemporary Case Studies*. London: Ashgate. 85–98.
- Barát, E. 2011b. Cynical references to political correctness in Hungarian media in the 2000s. *Hungarian Cultural Studies* 4: 58–69.
- Bell, A. 1984. Language style as audience design. *Journal of Sociolinguistics* 13/2: 145–204.
- Bodó, Cs. – Fazakas, N. 2023. Giving voice to the Csángó figure. Participation roles and the production of belief in language revitalisation. *International Journal of the Sociology of Language* 281: 51–76.
- Bodó Cs. – Kocsis Zs. – Vargha F. S. 2017. A Budapesti Egyetemi Kollégiumi Korpusz. Elméleti és módszertani kérdések. In Benő A. – Fazakas N (szerk.): *Élőnyelvi kutatások és a dialektológia. Válogatás a 19. Élőnyelvi Konferencia – Marosvásárhely, 2016. szeptember 7–9. – előadásaiból*, Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület. 169–177.
- Bodó, Cs. – Szabó, G. – Turai, K. R. 2019. Voices of masculinity. Men’s talk in Hungarian university dormitories. *Discourse & Society* 30/4: 339–358.
- Böröcz J. 2020. A jóság máshol van. Az Európán belüli másság szabálya. *Replika* 115–116: 69–97.
- Cameron, D. 1995. *Verbal Hygiene*. London: Routledge.
- Chiang, S.-Y. 2010. ‘Well, I’m a lot of things, but I’m sure not a bigot’. Positive self-presentation in confrontational discourse on racism. *Discourse & Society* 21/3: 273–294.
- Chojnicka, J. 2015. Homophobic speech in post-socialist media. A preliminary typology of homophobic manipulative discourse. *Journal of Language and Sexuality* 4/1: 138–173.

- Cseresnyési L. 2022a. Nyelv és agresszió. In Deme A. – Kuna Á. (szerk.): *Tanulmányok a nyelvészet alkalmazásának területéről*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 11–39.
- Cseresnyési L. 2022b. Szavak, agresszorok, cenzorok. In Heller K. – Steiner I. (szerk.): *Az alkalmazott nyelvészet esernyője alatt. Hallgatói tanulmányok*. Budapest: ELTE BTK Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék. 23–40.
- Dong, J. 2010. The enregisterment of Putonghua in practice. *Language & Communication* 30/4: 265–275.
- Fairclough, N. 2003. ‘Political correctness’. The politics of culture and language. *Discourse & Society* 14/1: 17–28.
- Gal, S. 1991/2018. Bartók Béla temetése. Európa-kép a magyar politikai retorikában. (Bartók’s funeral. Representations of Europe in Hungarian political rhetoric. *American Ethnologist* 18(3): 440–458.). Ford. Szabó M. In Vančo I. – Kozmács I. (szerk.): *A nyelv politikája. Nyelvi antropológiai tanulmányok. Susan Gal válogatott tanulmányai magyar nyelven*. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. 231–260.
- Gal, S. 2018. Registers in circulation. The social organization of interdiscursivity. *Signs and Society* 6/1: 1–24.
- Gille, Zs. 2010. Is there a global postsocialist condition? *Global Society* 24/1: 9–30.
- Granath, S. – Ullén, M. 2019. ‘The elevation of sensitivity over truth’. Political correctness and related phrases in the Time Magazine Corpus. *Applied Linguistics* 40/2: 265–287.
- Johnstone, B. 2016. Enregisterment. How linguistic items become linked with ways of speaking. *Language & Linguistics Compass* 10/11: 632–643.
- Jonsson, R. – Franzén, A. G. – Milani, T. M. 2020. Making the threatening other laughable. Ambiguous performances of urban vernaculars in Swedish media. *Language and Communication* 71: 1–15.
- Kocsis Z. 2018. Nyelvi regiszterek megítélése és megjelenése budapesti kollégisták hétköznapi társalgásaiban. In Dombi J. – Farkas J. – Gúti E. (szerk.): *Aszimmetrikus kommunikáció – aszimmetrikus viszonyok*. Bicske: SZAK. 402–417.
- Koobak, R. – Marling, R. 2014. The decolonial challenge. Framing post-socialist central and Eastern Europe within transnational feminist studies. *European Journal of Women’s Studies* 21/4: 330–343.
- Köszegi Á. 2022. „Egy igazi férfinak igazi borbély jár”. Férfiképek a *Humen* magazinban. In Daróczi J. – Hajdu I. – Nyerges Cs. – Prótár N. (szerk.): *Határok és határátlépések*. Budapest: ELTE Eötvös József Collegium. 29–50.
- Kováts, E. (ed.) 2017. *The Future of the European Union. Feminist Perspectives from East-Central Europe*. Budapest: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Kulick, D. – Rydström, J. 2015. *Loneliness and its Opposite. Sex, Disability and the Ethics of Engagement*. Durham – London: Duke University Press.
- Melegh, A. 2006. *On the East/West Slope. Globalization, Nationalism, Racism and Discourses on Central and Eastern Europe*. New York – Budapest: CEU Press.
- Mortimer, K. S. – Wortham, S. 2015. Analyzing language policy and social identification across heterogeneous scales. *Annual Review of Applied Linguistics* 35: 160–172.

- Szabó G. 2018. A maszkulinitás konstrukciói kollégiumi társalgásokban. In Dombi J. – Farkas J. – Gúti E. (szerk.): *Aszimmetrikus kommunikáció – aszimmetrikus viszonyok*. Bicske: SZAK. 366–385.
- Szabó G. – Bodó Cs. 2020. A székely nyelv regisztrálása a közösségi médiában. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 64/1: 39–56.
- Todorova, M. N. 1997. *Imagining the Balkans*. New York: Oxford University Press.
- Wikström, P. 2016. “No one is politically correct”. Positive construals of political correctness in Twitter conversations. *Nordic Journal of English Studies* 15/2: 159–170.
- Woodcock, S. 2011. A short history of the queer time of “post-socialist” Romania, or are we there yet? Let’s ask Madonna!” In Kulpa, R. – Mizielińska, J. (eds.): *De-centring Western Sexualities. Central and Eastern European Perspectives*. Farnham: Ashgate. 63–84.
- Wortham, S. 2005. Socialization beyond the speech event. *Journal of Linguistic Anthropology* 15/1: 95–112.

Köszönetnyilvánítás

Jelen tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.